

Η Έρευνα Δράσης ως εκπαιδευτική διαδικασία Ανάπτυξης Εκπαιδευτών και Εκπαιδευομένων

Μαίρη Κουτσελίνη
Τμήμα Επιστημών της Αγωγής
Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ

1. Η αναγκαιότητα για Έρευνα Δράσης και οι επιστημολογικές της καταβολές
2. Οι στόχοι, η μεθοδολογία και τα χαρακτηριστικά της Έρευνας Δράσης
3. Η εφαρμογή και τα αποτελέσματά της

1. Η αναγκαιότητα για Έρευνα Δράσης και οι επιστημολογικές της καταβολές

Αναγκαιότητα...

- ▶ η Αλλαγή στο Μοντέλο Εκπαίδευσης και Ανάπτυξης του εκπαιδευτικού
- ▶ η Αλλαγή στον τρόπο επικοινωνίας μαθητών -εκπαιδευτικού

- ❖ Παιδαγωγικό κεφάλαιο: Ανάγκη να αποφευχθούν Μοντέλα Εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών...
 - ▶ που ενισχύουν την απόλυτη εμπιστοσύνη στην αυθεντία
 - ▶ έχουν ως αποτέλεσμα την από-δεξιοποίηση των εκπαιδευτικών (deskilling)
 - ▶ και τον περιορισμό της επικοινωνίας με τους μαθητές και μεταξύ τους

- ▶ Η πείρα μας στα Πανεπιστήμια έδειξε ότι όποιος γνωρίζει καλύτερα τις θεωρίες δεν γίνεται και καλύτερος δάσκαλος (Ακαδημαϊκό μοντέλο)
- ▶ Ούτε, όμως, όποιος μαθαίνει τεχνικές και μεθόδους και τα εφαρμόζει αδιαφοροποίητα ως έτοιμα αποτελέσματα είναι αποτελεσματικός (Τεχνοκρατικό μοντέλο)

Ανθρωπιστικό / Αναστοχαστικό

- ▶ Τέλος 20^{ου} αι. -Στόχος η ανάπτυξη αναστοχαστών στην πράξη της διδασκαλίας (*'reflective practitioners'* – *Schwab, Schön and Stenhouse*)
- ▶ Σημασία στα συναισθήματα και αξίες, προσωπικές θεωρίες των συμμετεχόντων
- ▶ ΚΥΡΙΩΣ: Ανάπτυξη κοινών αξιών, στόχων και κουλτούρας στη σχολική μονάδα

Κριτικό συμμετοχικό μοντέλο

- ▶ Τέλος 20^{ου} και 21^{ος} αι.
- ▶ Μετα-το-νεοτερισμό εποχή (post-modernism) και μετανεοτερικές προσεγγίσεις (meta-modernism)
- ▶ Βασική παραδοχή: Η εκπαιδευτική αλλαγή στηρίζεται
 - στο πώς οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τη διδασκαλία και το συγκεκριμένο μέσο στο οποίο την εφαρμόζουν και
 - πώς την μετασχηματίζουν (*transformative action*)
 - **Στην ανάπτυξη παιδαγωγικής κουλτούρας στη σχολική μονάδα**

Έρευνα Δράσης: Τι είναι...

- Ανταποκρίνεται στο Ανθρωπιστικό και Κριτικό Μοντέλο ανάπτυξης
- Διαδικασία αμφίδρομης συμμετοχικής ανάπτυξης
- Παραγωγή Συνεργατικού - Συμμετοχικού, από κοινού αποδεκτού- αποτελέσματος- κουλτούρας
- Διαλεκτική πορεία και ενδοσκοπήση
- Οδηγεί από τη συναπόφαση για δράση στον αναστοχασμό και την επανάδραση (Freire, 1972:31).

Επιστημολογικό υπόβαθρο της Έρευνας Δράσης

- ▶ Στηρίζεται στην αντίληψη ότι η γνώση είναι αποτέλεσμα της έφεσης του μανθάνοντα για προικοδότηση και ανάπτυξη- βελτίωση του εαυτού (Habermas, 1972)
- ▶ Στην έμφαση που δίνει η κριτική παιδαγωγική για τη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών και την αντιστάθμιση της προσωπικής και κοινωνικής μειονεξίας μέσω Έρευνας Δράσης (i.e., Freire, 1972; Grundy, 1987).

2. Οι στόχοι, η μεθοδολογία και τα χαρακτηριστικά της Έρευνας Δράσης

- ▶ **ΣΤΟΧΟΙ:** Να κατανοήσουν οι ακαδημαϊκοί / ερευνητές, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές:
- ▶ Τι εμποδίζει την πραγματική κι αποτελεσματική επικοινωνία εκπαιδευτικών- μαθητών σε τάξεις μεικτής ετοιμότητας και πολυπολιτισμικό περιβάλλον
- ▶ Τις μη συνειδητοποιημένες (σιωπηρές) θεωρίες τους και πώς αυτές αποτρέπουν αποτελεσματική επικοινωνία, διδασκαλία και μάθηση

ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

- ▶ Η Διδασκαλία είναι Πράξη συμμετεχόντων και όχι θεατών-ακροατών (*Reason & Bradbury, 2001*).
- ▶ Το νόημα δεν βρίσκεται στην ίδια την εμπειρία ή τη θεωρία αλλά στην κατανόηση της εμπειρίας και των στάσεων των συμμετεχόντων απέναντι σε αυτή την εμπειρία (*Husserlian phenomenological view*).

ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

- ▶ Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σημαίνει διαδικασία αναδόμησης της επαγγελματικής κουλτούρας των εκπαιδευτικών
- ▶ Η αλλαγή αυτή δεν επιβάλλεται από ειδικούς ούτε εμφυτεύεται ως έτοιμο προκαθορισμένο αποτέλεσμα από πανεπιστημιακούς και εμπειρογνώμονες
- ▶ Επιτυγχάνεται μέσα από διαλεκτικές σχέσεις, αναστοχασμό και κριτική ενδοσκοπήση του ρόλου του εκπαιδευτικού και των θεωριών του καθενός

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

- ▶ Συμμετοχή ενός (έρευνα ενός προσώπου) ή περισσότερων προσώπων τα οποία θέλουν να αποκτήσουν θεωρητική και πρακτική γνώση μέσα από τις εμπειρίες τους (Reason & Bradbury, 2001).
- ▶ Η αλληλεπίδραση είναι απαραίτητο συστατικό της κυκλικής διαδικασίας της Έρευνας Δράσης και γι' αυτό οι εβδομαδιαίες συναντήσεις για όσο διαρκεί η Έρευνα είναι απαραίτητες.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ -ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

- ▶ Τήρηση ημερολογίου: Γεγονότα και σκέψεις, συναισθήματα, τόσο για τη διδασκαλία όσο και για τις εβδομαδιαίες συναντήσεις
- ▶ Συνεχής Δόμηση και αποδόμηση νοήματος (Grundy, 1986).
- ▶ Αξιολόγηση και Ενίσχυση των στοιχείων και καταστάσεων που ανταμείβουν
- ▶ Επαγωγικό κτίσιμο θεωριών και προσωπικών αντιλήψεων
- ▶ Αυτομόρφωση και διαφοροποίηση μελέτης

- Θεμελιώνεται σε αναστοχαστικές διαδικασίες.
Habermas (1972:208)
- «*Αυτό-αναστοχασμός (Self-reflection) σημαίνει ενόραση και χειραφέτηση, κατανόηση και απελευθέρωση από δογματικές εξαρτήσεις*».

Η αξία του αναστοχασμού

- ▶ *Χωρίς αναστοχασμό στη διδακτική πράξη σημαίνει ότι αφήνουμε πίσω μας εκείνο που συνεχώς θα βρίσκουμε ως εμπόδιο μπροστά μας (Gadamer: 1977:38)*

3. Η εφαρμογή και τα αποτελέσματά της

- ▶ Ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση εκπαιδευτικών σε θέμα /ανάγκη της σχολικής μονάδας
- ▶ Επισήμανση Θέματος: π.χ. Αντιμετώπιση 'προβληματικών μαθητών' – προβλήματα αλφαριθμητισμού

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

- ▶ Εβδομαδιαίες συναντήσεις για αναστοχασμό και ενδοσκόπηση
- ▶ Τήρηση ημερολογίου: Γεγονότα και σκέψεις, συναισθήματα, τόσο για τη διδασκαλία όσο και για τις εβδομαδιαίες συναντήσεις
- ▶ Συνεχής Δόμηση και αποδόμηση νοήματος (Grundy, 1986).
- ▶ Ενίσχυση των στοιχείων και καταστάσεων που ανταμείβουν

Οι Κύκλοι Μάθησης και αλλαγής στάσεων

- ▶ Α ΚΥΚΛΟΣ: Προώθηση της συνεργασίας σε συγκεκριμένο χώρο και κατάσταση (situated learning/ Hargreaves)
- ▶ Κτίσιμο συνεργατικής ατμόσφαιρας– Εργασία σε μικρές ομάδες
- ▶ Από κοινού επισήμανση και ανάλυση προβλημάτων
- ▶ Κτίσιμο εμπιστοσύνης: περιορισμός των αμυντικών μηχανισμών μεταξύ των εκπαιδευτικών

Οι Κύκλοι Μάθησης και αλλαγής στάσεων

- ▶ Β ΚΥΚΛΟΣ: Δράση στα σχολεία και αναστοχασμός
- ▶ Δράση στα σχολεία– Διδακτική εμπειρία / Αναστοχασμός στα ημερολόγια
- ▶ Συνεργατική δραστηριοποίηση
- ▶ Ενίσχυση και συμπλήρωση της επιστημονικής γνώσης με αυτοκατεύθυνση της μάθησης και μελέτη επιλεγμένης βιβλιογραφίας

Οι Κύκλοι Μάθησης και αλλαγής στάσεων

- ▶ Γ' ΚΥΚΛΟΣ: Αναστοχασμός για τη διδακτική πράξη - Επανάδραση
- ▶ Ενίσχυση των αποτελεσματικών δραστηριοτήτων, Κτίσιμο θεωρίας με επαγωγικές διαδικασίες και αυτομόρφωση
- ▶ Ενδυνάμωση της δυνατότητας συνεργασίας των εκπαιδευτικών
- ▶ Κατανόηση της σύγκρουσης των προσωπικών τους θεωριών και της αποτελεσματικής διδασκαλίας

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- Η αλλαγή στα πιστεύω των εκπαιδευτικών
- ▶ Από την πίστη στην αυθεντία στο συμμετοχικό- συνεργατικό κτίσιμο γνώσης
- ▶ Από τη σιωπηρή πίστη ότι το ΑΠ είναι δεδομένο, αμετάβλητο, ταυτόσημο με το διδακτικό εγχειρίδιο, «θεόπεμπτο», με καθορισμένο χρόνο παράδοσης κάθε ενότητας στη Διαφοροποίηση και ανταπόκριση στις ανάγκες των μαθητών

➤ Συναίσθηση εκ μέρους των εκπαιδευτικών

- Του ρόλου τους στην τάξη, σχολείο, κοινωνία ως σημαντικών προσώπων που συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων
- ▶ Του «τεχνικού ελέγχου» (M. Apple, 1995, p128) που ασκείται στους εκπαιδευτικούς με την προδιαγραμμένη διδασκαλία και τα έτοιμα διδακτικά υλικά
- ▶ Των προκαταλήψεων που είναι ενσωματωμένες στη δράση και σκέψη τους και εκδηλώνονται την ώρα της διδασκαλίας

Προκαταλήψεις...

- ▶ Το αναλυτικό πρόγραμμα και τα «εφαρμοσμένα μαθήματα» είναι «ιερά βιβλία»- εκείνοι που τα έκαναν γνωρίζουν καλύτερα
- ▶ Δεν έχει ευθύνη ο εκπαιδευτικός αν τα παιδιά δεν μαθαίνουν
- ▶ Ο ρυθμός διδασκαλίας είναι πάγια προκαθορισμένος
- ▶ Είναι φυσιολογικό από το νηπιαγωγείο κάποια παιδιά να ξεχωρίσουν και κάποια να δυσκολεύονται

- Η αλλαγή στις στάσεις των εκπαιδευτικών
 - ▶ Από τη σιωπή και άμυνα στη συμμετοχή και συνεργασία
 - ▶ Από τους παθητικούς ρόλους στις ομάδες και την καχυποψία στο κτίσιμο εμπιστοσύνης
 - ▶ Από τη διδασκαλία ως ρουτίνα στη διδασκαλία ως πράξη
 - ▶ Από την έλλειψη εμπιστοσύνης στην ορθότητα των επιλογών τους στην αυτοπεποίθηση να δρουν μέσα από αναστοχασμό και εναλλακτικούς τρόπους
 - ▶ Από τον παθητικό μεταφορέα ύλης στον παιδαγωγό

- ▶ Βελτίωση των ίδιων των μαθητών στα μαθησιακά αποτελέσματα
- ▶ Δημιουργία κουλτούρας συνεργασίας και συναπόφασης σε παιδαγωγικά θέματα
- ▶ Συναίσθηση εκ μέρους των εκπαιδευτικών των «σιωπηρών» πεποιθήσεων τους (implicit theories):

Με βάση ποικίλες πηγές η Διαχείριση επί σχολικής βάσης (ΣΒΜ) έχει πλεονεκτήματα:

- Δίνει στην Κοινότητα λόγο για αποφάσεις
- Δίνει στο σχολείο ως σύνολο καθοριστικό ρόλο
- Δίνει έμφαση στη λογοδότηση για τις αποφάσεις
- Οδηγεί σε καινοτομίες και αύξηση της δημιουργικότητας στο σχεδιασμό και εφαρμογές
- Ανανεώνει εξοπλισμό για την επίτευξη των στόχων
- Οδηγεί σε ρεαλιστική ανάπτυξη αλλά και διαχείριση των προϋπολογισμών
- Βελτιώνει το ηθικό των συμμετεχόντων και την ικανοποίηση από την εργασία

- **Πλεονεκτήματα**
- Η καλλιέργεια διάθεσης ενεργού συμμετοχής και συνεχούς επιμόρφωσης μέσα από μια σχολική μονάδα ανάπτυξης και βελτίωσης των εκπαιδευτικών, των μαθητών και της κοινότητας.
- Διευκόλυνση της εισαγωγής καινοτομιών στην εκπαίδευση, όπως είναι π.χ. αλλαγές στα σχολικά εγχειρίδια, στο πρόγραμμα και τη μεθόδευση της διδασκαλίας, παρεμβάσεις στο σύστημα αξιολόγησης της σχολικής επίδοσης, χρήση τεχνολογίας κλπ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

- ▶ Στο συμμετοχικό μοντέλο οι εκπαιδευτικοί περνούν από το στάδιο της **απόλυτης εμπιστοσύνης στην αυθεντία** στο στάδιο της μεταξύ τους εμπιστοσύνης για παραγωγή γνώσης και ευέλικτης διδασκαλίας (situated learning)
- ▶ Κατανοούν τον εαυτό τους την ώρα της διδασκαλίας, τις «λανθάνουσες θεωρίες τους», τους φόβους και τις ανασφάλειές τους

- ▶ Μαθαίνει ο ένας από τον άλλο
- ▶ Ο ερευνητής μαθαίνει από τους εκπαιδευόμενους...
- ▶ Οι εκπαιδευόμενοι μελετούν αυτό που χρειάζονται